

PRELIMINÄRT UTLÅTANDE

KULTURVÄRDEN

REGLERING OCH FISKVANDRING
NYFORS - TYRESÖÅN

DATUM
2021-03-05

UPPDRAGSNUMMER
10315300

BESTÄLLARE
Tyresö kommun
Per Tholander
per.Tholander@tyreso.se

BYGGNADSANTIKVARIE
Emil Bergstén Lilja
Certifierad sakkunnig KUL 2 (K)
emil.bergsten@wsp.com

ARKEOLOG
Tove Stjärna
tove.stjarna@wsp.com

Förutsättningar

Området är en kulturmiljö och har tidigare varit hårt exploaterat för manufaktur och industri. Miljön har haft flertalet byggnader och vattenvägar, vilka under det nära halva milleniet som miljön varit i bruk har ändrats och justerats. Miljön kan inte delas upp i olika lämningar utan utgör en samlad enhet som består av olika komponenter. Den bedömning som idag finns i Fornsök, att hela området utgör en fornlämning är korrekt och det är svårt att säga att någon del av miljön inte skulle vara viktig eller bärande för dess kulturhistoriska värde. De dammluckor och konstruktioner som idag används för reglering av flödena är sannolikt tillkomna efter industriepoken och har därför inget särskilt autentiskt kulturhistoriskt värde. Däremot bidrar de till läsbarheten hos miljön genom funktionen, att de reglerar vattnet.

Den kring 500-åriga historien som miljön påvisar baseras helt på vattnet som kraftkälla, och dämningen av vattnet. Det är kraften från det uppdämda vattnet som är den gemensamma nämnaren över seklen. Konkret innebär detta att åtgärder som genomförs inte bör minska läsbarheten av miljön, där vattnet som kraftkälla är bärande. Forsen vid Nyfors bör även fortsättningsvis kunna utläsas och betraktas som dämnd av människan.

Då miljön i sin helhet är registrerad som en fornlämning (L2014:407) krävs tillståndsprövning enligt kulturmiljölagen för alla typer av ingrepp i miljön. Tillståndsprövning görs av Länsstyrelsen i Stockholms län.

Föreslagna åtgärder

De befintliga dämmena av betong med reglerluckor i trä rivs och ersätts av trösklar i v-form, som självreglerar vattenflöden.

- Detta innebär en negativ påverkan på de kulturhistoriska värdena eftersom det inte kommer bli lika lätt att utläsa att miljön varit dämd. Omfattningen av påverkan är stor och bör begränsas. Eftersom konstruktionerna inte bedöms koppla till den industriella epoken bedöms inte rivningen i sig utgöra skada.
- För att minska den negativa påverkan föreslås gestaltningsmässiga åtgärder som förtydligar de tidigare dämmenas funktion. Detta kan handla om att dammluckor sparas, men utan funktion.
- Tillkommande trösklar utförs mer uppströms än befintliga dammar. Trösklarna bör utföras så att de ansluter till den lokala platsen. Uppströms östra fåran kan därför ett mer naturligt utförande genomföras. I västra fåran är stranden stenskodd och tröskeln bör utföras på så vis att den ansluter till den enkla stenskoningen, främst i fråga om material. Generellt bör helt runda stenar undvikas.

Prioritera vatten till en fåra vid låga flöden

- Behöver inte innebära skada på kulturhistoriska värden, då det följer miljös historiska användning. Dock bör inte fåror bli torrlagda under längre perioder.
- Östra fåran kan förslagsvis prioriteras då denna är tydligast och lättast att uppleva. Den östra fåran har också tydligare samband till andra lämningar såsom flera husgrunder. Även den västra fåran kan prioriteras.

- Åtgärden innebär viss potential till att stärka miljös värden och upplevelsen av miljön. Även om östra eller västra fåran prioriteras kan med fördel den centrala fåran få en tydligare ström vid högvatten. Idag är denna näst intill torrlagd, även vid höga flöden.
- Åtgärden innebär viss potential till att stärka miljös värden och upplevelsen av miljön. Även om östra eller västra fåran prioriteras kan med fördel den centrala fåran få en tydligare ström vid högvatten. Idag är denna näst intill torrlagd, även vid höga flöden.

Bottenuppbyggnad - justeringar av material i fårorna, avrundad grov sten/naturgrus

- Att fylla med nytt material kan innebära mycket stor skada på kulturmiljön. Exempelvis kan lämningar i vattnet påverkas genom övertäckning eller så kan nytt material i fårorna innebära att strukturer i vattnet inte längre kan utläsas. Strukturer i vattnet är inte kartlagda men det finns bland annat översvämmade husgrunder. Strukturerna i vattnet bör inventeras i samband med låga flöden (då fåran kan torrläggas) för att bedöma graden av påverkan vid eventuell bottenuppbyggnad.
- Bottenuppbyggnaden kan även ha en betydande påverkan på möjligheten att uppleva miljön. Rundad natursten och naturgrus är främmande material i miljön. Istället bör huggen och kantigare sten användas för att ansluta till miljös industriella karaktär.

- Åtgärder i miljön bör ske med stor hänsyn till de befintliga stenarna som är bevuxna med mossa. Återväxt tar mycket lång tid. Mossan bidrar till miljös ålderdomliga karaktär och ett bevarande kan mildra de tillkommande åtgärdernas påverkan på karaktären.
- Bottenuppbyggnad och liknande åtgärder avråds i den centrala fåran, då denna har mycket tydliga och bevarade stenskoningar.

